

УДК 316

Л.О. СКІДІН

ТЕАТРАЛІЗОВАНІ ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ ЯК РІЗНОВИД ПЕРФОРМАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті здійснено соціологічний аналіз проблеми театралізації політичних конфліктів, теоретичне осмислення та прикладне дослідження сутності і прояву такого різновиду колективної міжгрупової взаємодії як політична соціальна вистава у формі мітингу чи масового зібрання.

Ключові слова: політичні конфлікти, театралізація політичних конфліктів, колективна соціальна взаємодія, виставоподібна взаємодія, суб'єкти, механізми міжгрупової взаємодії, виставоподібні форми ігрової взаємодії.

Сучасна політична ситуація в Україні та розвиток суспільства дедалі частіше розвиваються за сценаріями владних структур, які використовують народ для вирішення певних стратегічних чи тактичних політичних завдань. Будь-яка подія, що має суспільний резонанс, тою чи іншою мірою детермінована інтересами провладних угруповань, що намагаються впливати на масову свідомість через ігрові, театралізовані форми групової взаємодії. Практика виведення людей “на майдан” стає поширеним явищем у протестних формах політичної діяльності. Тим більше, що такі події дедалі частіше нагадують саме політичні вистави, розраховані на зміни в масовій свідомості електорату.

Виходячи з актуальності цієї форми, ми розглядаємо суспільний феномен політичної вистави як перформансу синхронізованої і закулісно-керуваної конфліктної взаємодії, коли “влада” і “народ” (представлені делегованими ними або добровільно, за власною ініціативою, висунутими представниками) не лише зустрічаються віч-на-віч, але й перебувають у прямій і безпосередній комунікації. Емпіричною основою політичної вистави як соціального факту слугує мітинг, збори, похід або якась інша “маніфестація” (акт символічного виявлення політичної волі). Передання імпліцитного політичного сценарію (який дає змогу приховано розігравати політичну виставу, яка за своїм змістом не збігається з проголошеними учасниками політичної вистави гаслами-вимогами) здійснюється через опосередковуючі образи, які тільки натякають, але прямо не говорять про політичні наміри модератора політичної вистави, тобто, має місце метафоризація.

Водночас, здійснений аналіз показує, що в цілому формування і розбудова подібної методології проходить звичайний для неї шлях: спочатку вона виростає на основі здорового глузду й повсякденного практичного досвіду (методологія вульгарно-економічного активізму в нашому випадку), через абстрактно-теоретичне конструювання загального профілю досліджуваного

предмета до дбайливої мікроекономічної деталізації особливих властивостей і характерних рис аналізованого явища. Завершальним етапом становлення подібної методології ми розглядаємо соціодраматургічний метод, хоча при цьому чітко усвідомлюємо загальну багатовекторність соціологічної методології, її обумовленість комплексним характером досліджуваного предмета.

Найяскравішими зарубіжними дослідниками, які аналізували соціальну взаємодію в різних аспектах її прояву, можна вважати Дж. Міда, Г. Блюмера, Р. Парка. Про широку палітру гри як нової форми підготовки управлінців говорив радянський дослідник Г. Щедровицький. Проблемами режисури соціальних ігор займаються російські дослідники Е. Шариков, С. Кронін. В. Шинкаренком гра досліджується як сутність структури соціокультурного простору, функції. Різні аспекти гри як соціальної взаємодії розглядали у своїх працях представники вітчизняної соціологічної науки І. Гавриленко, Є. Головаха, А. Лобанова, С. Макеев, О. Орлова, Ю. Романенко, А. Ручка, В. Судаков.

У сучасній зарубіжній, особливо – північноамериканській соціології, проаналізовані соціальні вистави поділяються переважно на співучасливі й ззовні організовані (буквально медіа конструйовані), підкреслюючи при цьому особливу роль, яку відіграють у таких подіях засоби масової комунікації. У подібній класифікації основна увага звертається на головний чинник або збуджувальний чи провокативний чинник, який викликав цю подію, надає їй зовнішньої форми чи визначає механізм перебігу. Передбачається, що парципативні (співучасливі) соціальні вистави виникають більш-менш стихійно, на основі задалегідь сформованих колективних потреб, почуттів чи настроїв, шляхом стихійного колективного збудження, взаємного зараження і наслідування, лише на деякій достатньо розгорнутій чи розвинутій стадії, отримуючи організовану форму, формуючи керівні структурні та висуваючи елітний авангард і впливове лідируюче ядро. При такому підході особлива увага дослідження звертається на аналіз об'єктивних і суб'єктивних передумов і на ті дієві визначальні й супроводжувальні чинники, які впливають на формування та перебіг цієї події. Незалежно від намірів дослідника, акцент при такому підході робиться на початковій стадії процесу та на його (процесу) внутрішніх передумовах, чинниках і конкретних діях. Окрім усього іншого, такий підхід може дещо чи навіть зовсім затіняти ту особливу соціотеатральну форму, в якій і відбувається ця подія як особлива форма соціальної взаємодії.

Мета статті – визначити поняттєво-категоріальні особливості рефлексії паралельних соціальних вистав і зокрема такого їх різновиду, як політичні мітинги й зібрання.

Політичні вистави є радше тим моментом історичного досвіду людства, до якого Україна не лише додала свою частку, але й запропонувала дещо своєрідне. Проте ширший контекст доводить, що політичні вистави такі ж старі, як і сама політична історія людства, щонайменше, його демократична історія. Хоч й за недемократичних режимів (тиранії, диктатури, монар-

хії чи якоїсь іншої деспотії) політичні вистави теж мають місце, але там їх розігрують скоріше окремі актори чи їх невеликі групи при обачному чи наляканому мовчанні аудиторії (підданих, народу). У певному сенсі політичні вистави є також найбільш розвинутими й розгорнутими формами соціальних вистав узагалі і містять у собі всі сутнісні характеристики останніх.

Владні суб'єкти щиро вірять у власні обіцянки й у принципі зовсім не проти того, аби вони здійснились у момент їх проголошення, але на практиці не здійснюють цих обіцянок (імаджінують), структурують власний імідж, намагаючись спрямувати приведення поточного сприйняття у відповідність до політичних стереотипів (управляють враженнями) і сегментують комунікаційний простір, управляючи порядком денним політичної комунікації, що використовується учасниками політичної вистави задля впливу на публіку.

Поруч з модераторами (ляльководами) у політичній виставі беруть участь активісти (частина аудиторії, яка бере досить активну участь у розігруванні вистави як колективний співучасник, актор) та обсервери (частина аудиторії, яка знаходиться ніби поза виставою, тобто, включає в себе тільки глядачів, які безпосередньої участі у процесі не беруть, а знаходяться “поза грою” і включені в неї переважно ментально-психологічно). Умовою легітимності політичної вистави є мобілізація декларативної більшості – віртуальної публіки, що відображає нерепрезентативну вибірку населення країни, на яку орієнтовані політичні актори з авантюрними намірами. Декларативна більшість сприяє приховуванню профанованості політичного перформансу й управлінню враженнями в напрямі формування позитивного політичного іміджу відповідних акторів. Українським політичним виставам на рівні змісту притаманна риса, яка передбачає перехід на особистості в просторі публічних комунікацій із використанням компроматів, звинувачень особистого характеру, використанням правоохоронних органів для зведення рахунків з політичними опонентами, – себто в них має місце експозиція залаштування.

Аби досконаліше і точніше здійснити аналіз вказаного явища, ще раз уточнимо визначення соціальної вистави як такого на тлі символічно-інтераціоналістського дискурсу.

Під соціальною виставою ми будемо розуміти форму колективної (міжсуб'єктної) взаємодії, в якій соціальні актори (індивідуальні чи групові, формально чи неформально організовані, добровільно чи насильницьки згуртовані, законні чи нелегальні, мікро- чи макроструктуровані тощо) презентують себе (свої наміри, потреби, інтереси, мрії, утопії, ідеологію, колективні проекти тощо) непрямо, опосередковано, найчастіше у вигляді певної метафори, що уречевлюється у формі (вигляді) умовних пропозицій, на основі граматичної конструкції “ніби”.

Суб'єктами виставоподібної взаємодії є групи, більш-менш організовані й формалізовані людські колективи. Передусім звертають на себе увагу дві опозиційні групи цього процесу: ініціативна й допоміжна. Зрозуміло, що це – опозиційні групи з протилежними інтересами, потребами, намірами, соціаль-

ним становищем, структурами ідентичності, формами самоорганізації, регламентивними правилами внутрішнім розпорядком, координацією та контролем.

Метою вистави є міжсуб'єктна (як міжіндивідуальна, так і міжгрупова) презентація конфлікту.

Варто також наголосити на ще одній особливості саме політичних вистав. У найбільш загальному вигляді й подібно до театральних постановок соціальна вистава є певною розгорнутою й утіленою в колективній взаємодії, метафорою, в основі якої – схожість, подібність, тому він структурно підпорядковується принципу “ніби”. Конкретно це означає, що ця колективна соціальна дія не розкриває свій зміст (колективний задум) прямо, безпосередньо. Тут завжди має місце іншомовність, символічність, образність оформлення задуму і змісту. Це може проявлятися як очевидно злий, підступний, чи навіть злочинний намір (кримінальні вистави, шахрайство, крутість, спекулятивний обман тощо). Нарешті, політична соціальна вистава може (як і йому подібні) бути цілком щирим за задумом, започатковуватись з благородною метою, розгортатись у самих культурно сприйнятливих і досконалих формах, проте бути негативним і навіть руйнівним за своїми наслідками.

Останній випадок або варіант є найбільш поширеним у політичній взаємодії, насамперед у демократичній взаємодії. На цей бік демократії як поняття і як соціального явища взагалі чомусь не звертається не те що належної, а взагалі будь-якої уваги.

У будь-якій концепції демократії [1; 2, с. 59–78] мова, як правило, йде про соціальну базу демократії, розподіл влади, позитивні соціальні передумови, історичний демократичний досвід різних країн тощо, але значно менше приділяється або зовсім не приділяється уваги суб'єктам демократичного процесу, і зовсім не приділяється – розгляду демократії як певної соціальної вистави. Між тим, у цьому соціальному явищі, присутнє, що характеризує будь-яку іншу соціальну виставу: колективні суб'єкти, визначене місце (сцена), прийнятий ритуал, правила й форми взаємодії, програма або мета, демонстративна презентація незадоволених (у “позитивних” соціальних виставах – задоволених) потреб, натовпи (аудиторія), посередники, коментатори й інтерпретатори, залаштуння, коректори (як також розігрувачі, провокатори, пацифікатори та ін.), власне вистави (демонстративні, націлені на сприйняття “інших”, індивідуальні чи колективні дії).

Ще одна особливість соціальної вистави взагалі, зокрема політичної, полягає в тому, що його учасники не усвідомлюють і не інформують інших про те, що вони грають. При цьому ми також хочемо звернути особливу увагу на те, що сама аудиторія соціальних вистав внутрішньо суперечлива, роздвоєна. Якась частина аудиторії при цьому бере досить активну участь у розігруванні вистави як колективний співучасник, актор. Інша частина, яку можна умовно позначити як “аудиторію аудиторії” (обсервери), знаходиться ніби поза виставою, тобто включає в себе тільки глядачів, які безпосередньої участі в процесі не беруть, а знаходяться “поза грою” і вклю-

чені в неї переважно ментально-психологічно. Це – опосередковані співучасники, ар'єргард активної аудиторії, “уболівальники вболівальників”.

З деяким спрощенням і певним обмовками політичну виставу, емпіричною основою якої є мітинг, збори, похід або якась інша “маніфестація”, можна розглядати як перформанс синхронізованої (завдяки ЗМІ – у просторі й часі спостереження) конфліктної взаємодії, коли “влада” і “народ” (представлені делегованими ними або добровільно, за власною ініціативою, висунутими представниками) не лише зустрічаються віч-на-віч, але і перебувають у прямій і безпосередній комунікації. Будь-які політичні проекти та прив'язані до них програми, декларації, обіцянки тощо, завжди або майже завжди, повністю або частково є суб'єктивно чесними, тобто владний суб'єкт щиро вірить у власні обіцянки і зовсім не проти того, аби вони здійснились (політична імаджинація).

До того ж, усі ці культурно-ментальні продукти, а особливо – рішення, формуються і приймаються в умовах значної невизначеності, тобто владний суб'єкт взаємодії сам наперед не знає міри реалістичності та практичної здійсненності власних програм. Він скоріше коливається у нечітко визначених межах, у діапазоні від “не проти” до “точно буде”. При цьому владний політичний суб'єкт не стільки зацікавлений у реалізації його позитивних проектів для інших і в далекому майбутньому (назвемо це умовно-символічно як “народне щастя”), скільки в актуальній реалізації власного і найближчого проекту (“влади для себе”). Це бажання як механізм мотивації і принцип діяльності настільки могутні, що здатні суттєво посилити як суб'єктивний самообман, так і маніпулятивну хитрість, як уміння прихилити на свій бік інших, нав'язати їм свої потреби як їхні потреби, і власні переконання – як їхні переконання. Нарешті, особливо за демократії, демагогічний талант, красномовність є ознаками і критерієм політичної кваліфікації, майстерності й обдарованості. Особливо через історичні тенденції і сучасну ситуацію, ці якості повинні бути і фактично є особливо поширеними серед українських політиків [3, с. 16–29]. Варто також урахувати й ту дещо специфічну обставину, що хитрість, утаємниченість і містифікація є невід'ємними і традиційними рисами як політики, так і політиків, які без наявності у себе подібних якостей узагалі не можуть розраховувати на успіх.

У соціологічній літературі має місце точка зору, відповідно до якої клас як суб'єкт цивілізованого процесу чи протистояння або якогось іншого близького до способу “презентації себе” (у цьому випадку свого колективного інтересу), проходить такі фази своєї еволюції: ідентичність (усвідомлює себе як особлива соціальна група та діючий соціальний суб'єкт); опозиція (усвідомлює свого супротивника – винуватця якихось своїх дефіцитів); боротьба [4, с. 89]. Зрозуміло, що в будь-якій соціальній виставі (мітингу, ході-процесії, демонстрації та ін.) діє не весь клас, а тільки якась його особлива фракція, яка, лише в кращому випадку, презентує весь клас. До того ж у політичній взаємодії, зокрема її виставоподібній формі, може

діяти нектасова група: етнос, конфесія, професійна, територіальна, вікова тощо. Проте в цьому випадку вона відображає клас, а результат такої взаємодії розглядається як перемога чи поразка всієї групи. Це, між іншим, цікавий соціальний феномен, який потребує детальнішого аналізу і навіть стає показово-театралізованою формою, заміщаючи реальну міжгрупову взаємодію їх персоніфікованими представниками.

У суто формальному співвідношенні соціогрупова структура політичних видовищ близька чи повністю ідентична до інших соціальних вистав. Опозиційними групами таких видовищ є влада і народ, які цілком можуть бути представлені будь-якими реальними групами, хоча найбільш вірогідними репрезентантами можуть бути клас, етнос і конфесія з причин їх особливої могутності, тобто здатності впливати на організацію і спосіб функціонування соціального порядку, яка у свою чергу залежить від величини (розміру, чисельності) групи та рівня її реальної чи потенційно можливої консолідації [7; 6; 5].

Проте розглядати соціогрупову структуру політичних вистав лише через його класову структуру було б явним спрощенням. Репрезентантами влади й народу можуть бути також такі нектасові групи, як етнос, конфесія, вік, поселенська община тощо.

Не останню, якщо не домінуючу роль відіграє здатність групи як суб'єкта цієї акції розігравати взятую на себе роль і взагалі “грати в спектакль”. Адже, нагадаємо ще раз, мова йде про соціальне видовище, тобто про таку дію, яка може й “зобов'язана” (без цього ця дія просто не зможе проявитись саме як соціальна вистава – видовище певного роду) сприйматись, оцінюватись (в ідеалі – співпереживатись) оточенням або безпосередньо через фізичний контакт, “зблизька”; або через повідомлення, передачу певного образу того, що відбувається, у ширше соціальне оточення, телеглядачам, читачам і радіослухачам.

Має місце тут ще один момент. Якщо говорити про індивідуальний рівень, то наголосимо на цікавій інверсії діяльності та позиції. Чим більше людина розчиняється в публічному житті, тим більше вона втрачає свою індивідуальність і пов'язану з нею своєрідність і неповторність, тим більше стає функціональною й узагальненою, перетворюючись урешті-решт на певний репрезентативний знак, у певний спосіб позиційовану колективну, а в ідеалі – історичну фігуру. Пасивний співучасник трансформується в активного ініціатора, публічного лідера, виразника не своїх, а чужих, хоч і близьких ментально й емоційно, інтересів. ЗМІ, надто аудіовізуальні засоби комунікації, особливо посилюють і підігрують цей процес, перетворюючи безвинне ситуативне бажання звернути на себе увагу в перманентну потребу “презентувати себе іншим”. Розглянемо все це на прикладі формування і реалізації (перебігу) численних українських “майданів”, що стали невід'ємними рисами політичного життя в сучасному українському суспільстві.

Так, майдани є тим особливим моментом політичної взаємодії, коли вона стає не лише публічною (це – невід'ємна риса політики), але й органі-

зованою у вигляді певної соціальної вистави, де мають місце всі раніше викладені структурно-функціональні компоненти: взаємодіючі групи (актори), відповідно оформлена сцена, попередньо вироблений або запозичений з повсякденної суспільної практики сценарій, група підтримки, залаштування, перекладачі, коректори й інші технологічні та посередницькі структури. Очевидно, що вони (вистави-майдани) можуть бути щонайменше трьох видів: презентація, протест, комбінація першого й другого. Завданням презентації є донесення до локальної й одночасно глобальної (у межах усієї комунікативної мережі цього суспільства) повідомлень, декларацій та інших месиджів, намірів, проектів чи програм певного політичного суб'єкта (партії, профспілки, ініціативної групи, громадянські організації тощо). Звичайно, у більшості випадків ці політичні суб'єкти можуть повідомити про свої наміри й ініціативи безпосередньо через ЗМІ. Що часто вони й роблять.

Проте в деяких випадках постає необхідність проявити свої ініціативи через певні колективні зібрання, публічні людські конгломерації. Це робиться з таких причин: посилити суспільний ефект своєї ініціативи, привернувши до неї максимально можливу увагу; попередньо виявити, перевірити й передбачити суспільний резонанс; переконатись у дієвості та життєздатності власної ініціативи; використати аудиторію (у нашому випадку – майдан) задля верифікації дієвості своєї ініціативи, а також посилити через підтримку безпосередньої аудиторії її публічний ефект; виявити можливі недоліки, дефекти чи недоробки ініційованого проекту й усунення їх у майбутніх політичних акціях; презентувати себе (свої проекти, програми, декларації, персоналії й інші ресурси) перед найбільш прихильною до себе аудиторією з метою посилення свого впливу, взаємної ідентифікації, зміцнення підтримки переконання в ефективності власних дій і надійності організації тощо.

Проте найважливіше, можна сказати – надзавдання, полягає в переконанні самих і інших у масштабах і могутності свого впливу, себто – створенні декларативної більшості. Задля цього в цій ситуації діє доволі цікавий механізм, суть якого полягає в сукупності фальсифікацій: розміру аудиторії, яка неправомірно ототожнюється з кількістю прибічників (поширена не зовсім обґрунтована думка, що розмір аудиторії підтримки (майдану) пропорційний (дорівнює) обсягу підтримки, що не обов'язково стверджується); інтенсивності підтримки, яка досить часто ініціюється штучно з боку групи підтримки; суспільного резонансу на ініційовану подію. Останній (резонанс) може фальсифікуватись у двох напрямках: стосовно масштабу (розміру) і пролонгованості дії. Сучасне суспільство настільки забруднене зокрема щодо частоти поданих у ЗМІ подій: вони забуваються або витісняються іншими подіями значно швидше, аніж на це сподіваються організатори.

Визначення дієвості (ефективності) соціального видовища взагалі має самостійне значення. Хоча сама ефективність у цьому випадку має різні аспекти. Вона може проявлятися як ефектність, яка у свою чергу включає в себе театральність (якість сценарію, рольову гру учасників, злаго-

дженість їх дій у просторі сцени й часу вистави), видовищність (яскравість, здатність вразити публіку, викликати необхідні емоції та переживання); адекватність задуму (рівень донесення до публіки основного месиджу ініціаторів, виконавців, а особливо – ляльководів, безпосереднього й опосередкованого залаштуння); образ вистави в близького і більш віддаленого суспільного оточення; відповідність вистави моральним, правовим та інструктивним регламентивним нормам; міра розкриття задуму, драматургійність перебігу, сценічність і естетичність колективних реакцій аудиторії. Має значення і більш віддалений прагматичний результат – досягнення окреслених практичних цілей. Проте останній є інтегральний результат усіх складових актуального політичного процесу, тому його важко визначити через якість видовища. Хоч інтуїтивно відчувається, що перемога на виборах Президента України В.Ф. Януковича була отримана завдяки належному культурно-естетичному профілю кандидата в президенти і вже ані “майдан”, ані інші вистави вже не спрацьовували. Наслідок цього: важлива роль у соціальних виставах належить культурно-освітньому рівню його співучасників, особливо найбільш активної демонстративної частини, яка завжди з необхідністю включає в себе різномірні стани населення.

З того факту, що подібна соціальна дія є виставою, певним видовищем, сприйняття якого націлене, насамперед, на емоційно-психологічний аспект людської поведінки, впливає ще один важливий висновок: естетичний рівень драматизованих дій є домінуючою передумовою успіху. Останній, до речі, забезпечується також здатністю організаторів грамотно розподілити увагу аудиторії поміж сценою і залаштунками. Якщо організатори впевнені в якості презентації того, що відбувається на сцені, вони повинні якомога більше замаскувати, затінити, відгородити від сприйняття все те, що відбувається поза і навколо сцени. За визначенням, сцена є парадною стороною вистави, її світлою частиною, власне – тим, що суб’єкт презентації хоче і зобов’язаний подати, продемонструвати, показавши “товар лицем”. Залаштуння ж є його вульгарним, заземленим, спрощеним до практичної необхідності аспектом, інколи – його спотвореною тінню. Залаштуння тому ним і є, бо латентне, за завісою, поза сценою, тобто поза видимим боком вистави.

Як і в художньому театрі, зайве знайомство глядача з тим, що відбувалось до, під час або після вистави, тобто того, що хоче продемонструвати його ініціатор, містить у собі додаткову загрозу розчарування, вульгаризації, деметафоризації та розчаклування дійсності. Виставляти напоказ те, що відбувається поза сценою, можна тільки в тому випадку, коли воно за своїми впливами на аудиторію переважає вплив самої вистави. Але це означає тільки те, що задумана вистава провалилася, а власне виставою стає те, що заздалегідь не проектувалось нею бути.

Задля ілюстрації наведемо один приклад з недавньої нашої історії (який уже не був повторений на виборах президента 2010 р.). За аналогією з “київським майданом” прихильники іншої політичної сили влаштували опо-

зиційний йому майдан. Але частково за вини організаторів, частково – телевізійників було показано не сцену (власне дійство), а залаштування (підготовку до проведення протестної акції). При цьому камера фіксувала увагу телеглядачів на таких моментах підготовчої роботи, як забезпечення учасників протесту харчуванням, для чого симпатичні цієї політичної сили зносили пожертви у вигляді домашніх запасів. Ця мізансцена явно дисонансувала з високим призначенням політичної акції, приземлила її, звела до рівня одомашненої повсякденності – усе це нагадувало радше звичайну “складчину”, побутовий пікнік чи прийом гостей у залізничному будинку.

До речі, переходячи до деяких узагальнень, можна сказати, що це “хвороба” всієї української політики, котра дає змогу не лише журналістам, а всім, хто має бажання, заглядати коли нетреба, на політичну “кухню”, виставляючи назовні не тільки перед українською, але й світовою громадськістю свої скандали, інтриги, змови, міжособистісні відносини тощо.

Організатори “майдану” діяли в цьому сенсі професійніше; вони затінили всю побутову частину цього соціального дійства. Ця обставина наштовхує на розуміння ще одного важливого моменту організації масових соціальних вистав: вони не повинні бути надмірно безпосередніми, прямолінійними. Це означає, що учасники соціальних вистав, як вульгарно це не звучало, повинні скоріше грати, тобто скоріше удавати, аніж бути.

У цьому пункті ми абсолютно не згодні з позицією відомого американського соціального психолога фрейд-марксистського спрямування Е. Фромма, зокрема, з його твердженням про те, що сучасна людина занадто великого значення надає тому, аби здаватись, замість того, щоб бути [8, р. 75–115]. Можливо, якісь специфічні моменти приватного, а особливо інтимного життя, справді вимагають безпосередності та щирості взаємодії, але це не стосується публічної взаємодії великих людських колективів, а особливо – формалізованих структур. Тут взаємодія вибудовується на виставоподібних (читай ігрових) формах “презентації себе”, як і на таких самих засадах презентації “інших”, як відповіді на деяку презентацію себе. З цього випливає, що артистизм ігрової виставоподібного індивідуального чи колективного відображення своїх бажань, надій, проєктів тощо, є одним з важливих ресурсів, особливо конкурентної чи конфліктної взаємодії. Між іншим, насильницькі дії в соціогрупових конфліктах чи то з боку влади, чи то з боку протестантів завжди означають, в аналізованому тут контексті, що суб’єкти соціальної взаємодії припинили “грати” і розпочали діяти, керуючись виключно своїми суб’єктивними ментальними й душевними станами. У ширшому контексті це означає, що соціальний світ побудований не стільки на онтологічних, скільки на символічних передумовах: він є скоріше штучне, аніж природньо-предметне середовище умовностей і домовленостей.

Врешті, хотілось би підкреслити, що в політичних виставах ігрова соціогрупова взаємодія набуває своєї найбільш розвинутої форми. Вона стає однозначно демонстративною, тобто в ній презентація себе (чи то ко-

лективного протесту, чи то колективної підтримки) набуває очевидно сценічного виду. Про це свідчать такі обставини: дія завжди соціогрупова, колективна; відбувається на ґрунті деякої колективної самоідентифікації (хто ми?), опозиції чи консолідації (хто наш супротивник, опонент чи спільник і друг?) і проявляється у вигляді впорядкованої більш-менш організованої, сукупності колективних дій. Тут спонукальними чинниками виступають елементи колективної психології (домінуючі почуття і настрої), ідеології (обґрунтування права і необхідності саме таких дій) або утопії (словесної моделі колективного проекту майбутнього, інколи або й досить часто пов'язаної з реінтерпретацією сучасного й минулого).

Технологія таких колективних дій ґрунтується і будується на засадах театралізації та сценізації, де домінуючим аспектом дії виступає не те, як вона є чи відбувається, а що вона значить, які смислові підвалини презентує. Тому вся структура події чи сукупності подій відбувається і проявляється аналогічно тому, як це має місце в художньому театрі (хоч і з не меншими підставами можна сказати й навпаки: в мистецькому театрі все відбувається аналогічно тому, як це має місце в дійсності).

Отже, аргументовано можна сказати, що між цими явищами має місце взаємна подібність, аналогія чи відображення.

Водночас слід відзначити, що доки дух і найкращі ідеї, що супроводжують та обертаються навколо протестних масових акцій не знайдуть гідного місця в повсякденному бутті та в політичному житті суспільства, доти деструктивні прояви й наслідки цих акцій продовжуватимуть нести загрозу соціальній безпеці держави.

Висновки. Виділивши політичні мітинги як особливі театралізовані форми взаємодії, ми в жодному разі не хочемо сказати, що це виключно українські соціальні явища й що вони притаманні лише й виключно нашому суспільству. Вони аналогічні найбільш поширеним сучасним формам колективної взаємодії, характерної для інших промислових суспільств. Отже, як об'єкт чи предмет дослідження вони повинні аналізуватись на тих самих ідейно-методологічних і науково-методичних засадах, на яких це відбувається в інших західноєвропейських, північноамериканських чи близьких до них суспільствах і типах соціології. Соціологічний досвід аналізу цих суспільств, здійснений зарубіжними соціологами, цілком можливий і підходить для аналізу нашого сучасного українського суспільства. Конкретно це означає, що ми можемо й повинні визначити власний предмет дослідження, методологію і технологію аналізу, не надто акцентуючи на власній специфіці чи своєрідності. Це й може стати напрямом подальших наукових пошуків у цій царині.

Наші протестні чи підтримувальні політичні мітинги відбуваються в більш якісному (мирному, організованому, представницькому, видовищному, культурно-естетичному тощо) вигляді, аніж подібні заходи в зарубіжних країнах. Це дає змогу нам щиро сподіватися, що Україна може й повинна зробити в процес безпосередньої демократії свій вагомий позитивний внесок.

Список використаної літератури

1. Гадамер Г. – Х. Истина и метод: основы философской герменевтики / Г. – Х. Гадамер. – М.: Прогресс, 1998. – 704с.
2. Лобанова А.С. Феномен социальной мимикрии / А.С. Лобанова. – К. : ХНА-НУ, 2004. – 300 с.
3. Гавриленко І.М. Соціологія організацій / І.М. Гавриленко, В.І. Кузьменко, О.Л. Скідін. – К. ; Запоріжжя : ГУ “ЗІДМУ”, 2007. – 302 с.
4. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою / Р. Дарендорф. – К. : КМА, 2006. – 110 с.
5. Ленгли С. Театральний менеджмент і продюсерство. Американський досвід / С. Ленгли ; пер. з англ. і ред. І.Д. Безгіна.. – К. : ВВП “Компас”, 2000. – 610 с.
6. Марков Б.В. Культура повседневности / Б.В. Марков. – СПб. : Питер, 2008. – 352 с.
7. Фуко М. Слова и вещи / М. Фуко. – СПб. : Acad., 1994. – 408 с.
8. Fromm E. Espoir et revolution. Vers l’humanization de la technique. / E. Fromm. – P. : Stock, 1970. – 185 p.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2013.

Скидин Л.О. Театризованные политические конфликты как разновидность перформативного социального взаимодействия

Статья посвящена социологическому анализу проблемы театрализации политических конфликтов, теоретическому осмыслению и прикладному исследованию сущности и проявлений такой разновидности коллективного межгруппового взаимодействия как политический социальный спектакль в форме митинга или массового собрания.

Ключевые слова: *политические конфликты, театрализация политических конфликтов, коллективное социальное взаимодействие, спектаклеподобное взаимодействие, субъекты, механизмы межгрупповой взаимодействия, спектаклеподобные формы игрового взаимодействия.*

Skidin L. Theatrical political conflicts as a kind of performative social interaction

Article is devoted to a sociological analysis of performance political conflicts problem, theoretical understanding and applied investigation of essence and display such variety collective intergroup interaction as political social performance in the form of meeting or mass meeting.

Key words: *political conflicts; performance political conflicts; collective intergroup interaction; performance-type interaction; subjects; mechanisms intergroup interaction; performance-type forms of game interaction.*

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Агарков О.А. – доктор політичних наук, Запорізький національний технічний університет.

Батюк А.М. – кандидат соціологічних наук, ДВНЗ “Криворізький національний університет”.

Ганжа О.В. – кандидат педагогічних наук, ОКВНЗ “Інститут підприємництва “Стратегія”, м. Жовті Води.

Гордієнко Н.М. – кандидат соціологічних наук, КЗ “Хортицький національний навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр” Запорізької обласної ради.

Городецька О.Г. – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри філософії і соціології, Таврійський державний агротехнологічний університет, м. Мелітополь.

Грінченко С.І. – кандидат соціологічних наук, Український центр культурних досліджень.

Гугнін Е.А. – кандидат соціологічних наук, Запорізький національний університет.

Діденко Д.С. – аспірант кафедри соціології факультету соціології та управління, Запорізький національний університет.

Довгаль І. – кандидат економічних наук, Криворізький національний університет.

Камишова Т.М. – кандидат філологічних наук, Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького.

Коваленко Ю.П. – аспірант, Класичний приватний університет.

Коваль В.О. – кандидат педагогічних наук, Класичний приватний університет.

Ковальчук А.Є. – аспірант, ДНУ ім. О. Гончара.

Кузьмін В.В. – кандидат соціологічних наук, Запорізький національний технічний університет.

Куликова Л.А. – асистент кафедри англійської філології та методики викладання англійської мови, Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького.

Могілевська В.Н. – кандидат соціологічних наук, КЗ “Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти” ЗОР.

Мосаєв Ю.В. – кандидат соціологічних наук, доцент, Класичний приватний університет.

Пелін О.В. – кандидат філософських наук, ДВНЗ “Ужгородський національний університет”.

Петренко Л.А. – аспірант, Класичний приватний університет.

Пиріжок О.В. – аспірант, Класичний приватний університет.

Піронкова О.Ф. – докторант, Класичний приватний університет.

Скідін Л.О. – кандидат соціологічних наук, доцент Класичного приватного університету.

Туляков О.О. – кандидат педагогічних наук, Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”.

Устич С.І. – кандидат філософських наук, доцент, директор Інституту транскордонного співробітництва.

Хижняк О.В. – кандидат соціологічних наук, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.

Химович О. – Львівський національний університет імені Івана Франка.

Хомяк М.Я. – кандидат фізико-математичних наук, Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки.

Хрустальов Ф.С. – аспірант, Класичний приватний університет.

Чигрин В.О. – доктор соціологічних наук, професор, Керченський державний морський технологічний університет.

Шапошнікова І.В. – кандидат філологічних наук, Херсонський державний університет.

Швець Д.Є. – доктор соціологічних наук, Запорізька державна інженерна академія.

Швець Л.М. – кандидат соціологічних наук, Запорізька державна інженерна академія.

Шевелєва О.В. – магістр соціології, Запорізький національний університет.

Шинкаренко О.Є. – кандидат соціологічних наук.

Ядранский Д.Н. – доктор соціологічних наук, ОКВНЗ “Інститут підприємництва “Стратегія”, м. Жовті Води.

Ядранська О.В. – кандидат наук з державного управління, ОКВНЗ “Інститут підприємництва “Стратегія”, м. Жовті Води.

Наукове видання

**СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**

Збірник наукових праць

Випуск 59–60

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 15340-3912Р від 22 червня 2009 р.*

Редактор І.Ю. Антоненко
Технічні редактори: Н.А. Ананьїна, Ю.В. Волошина, О.В. Дрига

Підписано до друку 23.12.2013 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризограф. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. 20,41. Обл.-вид. арк. 20,41. Тираж 300 прим. Зам № 21-13Ж.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70-б
тел. (0612) 220-58-42, 63-99-73; Jadransky@yandex.ru, kov-vlad@yandex.ru

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008 р.